

gyalázatnak tartanám nem mondani igazat. Te parancsolsz, én engedelmeskedem. Csak azt kívánom mondani, hogy nem szükség nekem három napig gondolkoznom, hanem ha megengeded, elmondok egy tervet most, azonnal.

Chalil arcza örvendezést árult el. Oda bocsátotta a foglyot egy asztalka mellé, melyen írókészletek voltak, s Orbán mester írta és jegyezte a tervet, s magyarázta a vezirnek. Igaz hogy nehezen ment egy kissé az írás, mert sem Orbán nem tudott írni azokkal a czifra török betűkkel, sem a vezir nem értett a magyar íráshoz. Azonban mégis lassankint belejöttek. A mit Orbán leírt magyarul, nagy nehezen a vezir följegyezte törökül. Végre megértette a mester tervét.

A nap nem is lépett még a tetőpontra, mikor Chalil pasa már a szultán előtt állott.

Mohammed szívesen fogadta őt.

— Mit hoztál nagy vezir?

— Kegyelmes uram, parancsodnak végrehajtását.

És átnyújtotta a tervet.

S mi közben a szultán nézegette azt, mély figyelemmel vizsgálta arcját.

— E terv nagyszerű; — kiálta föl Mohammed elragadtatva, ez olly ostromgépet ábrázol, melynek alig állhat ellene valami. Ki készíté e tervet Chalil?

A nagyvezir meghajtotta magát nagy mélyen, s szerényen mondá:

— Én, hatalmas szultánom!

Mohammed kezét nyújtá a nagyvezirnek.

— Köszönöm fáradságodat. A jutalom el nem marad.

És tetszett azután a szultánnak mondania, hogy miután Chalil a terv készítője, ne is távozzék el addig a szultáni palotából, míg a parancsolatokat ki nem adja a roppant ostrom ágyu készítésére. A mire szüksége lesz, csak parancsoljon, lesz ott készen minden. A vezir szabódott, hogy majd meglepi ő a leghatalmasabb szultánt egy kész ostromágyuval, melyet honn fog készíteni, csak bocsássa haza, ott persze jó lett volna megkérdezgetni Orbán mestert, hogy jól megy e minden. Arra ugyan nem számított az érdemes Chalil, hogy szultán Mohammed az ő szavában kétkedni is tudjon. Pedig kétkedett. Mohammed nem elégedett meg azzal, hogy a tervet meglássa; az eredményt szerette volna látni. Sőt, minthogy még eddig Chalil pasát egészen más embernek ismerte, mint a kinek agyából ilyen okos nagyszerű terv származhassék, azonnal kétkedett szavai valóságán, mihelyt a vezir zavarát észrevette.

— Oda lépett mosolyogva a vezirhez, s ollyan nyájas hangon, melyben végtelen hatalom jelenkezett, szólítá meg Chalilt a szultán:

— Ugy-e nem te készítéd ezt a tervet?

— *Ezt* én készítém, legkegyelmesebb szultán — monda Chalil álaatosan, s különös nyomatékot adott az *ezt* szócskára — hanem *azt* a *másikat* nem én készítém.

— Ugy tehát ajkaid hazugok voltak? — riadt föl haraggal a szultán.

— Kegyelmes uram ne légy ellenem ingerült. Te azt kérdéd ki írta tele *ezt* az irlapot, s én azt mondam hogy én. Mashallah igazak voltak szavaim.

A róka kimenekült a kelepceből. De a mint Mohammed megtudta, hogy ki volt valóban a terv szerzője, megfeddetlenül nem akarta hagyni az álnok embert. Megparancsolta, hogy Chalil pasa saját maga vezesse hozzá Orbán mestert azonnal. — Egy főúr saját rabszolgáját! És megkellett lennie, a szultán parancsolta.

Orbán rövid idő alatt Mohammed előtt állott. — A szultán körülmenyesen kitudakolt tőle mindent, s azután kiadta parancsát.

— Ha Istenem segít — monda a magyar bátran — olly ágyút fogok önteni, melylyel lerombolhatod Babylon falait, melynek vár nem állhat ellen. *)

— Tedd azt, és legyen első jutalmad, hogy matól fogva nem vagy Chalil pasa szolgálatában, hanem az enyimben. Ugy-e, vezir itadod őt?

A vezir mélyen meghajtotta magát.

— Boldog vagyok, hatalmas szultánom, ha valamivel szolgálatok.

Azután Orbán nyílt férfias arczczal tekinté kelet urára.

— Hatalmas császár. Jól tudod azt, hogy a magyar őszinte

tettében, engedd meg nekem, hogy kérdezzek valamit, mielőtt munkámhoz fognék.

— Szólj bátran.

— Igérd meg azt, uram, hogy azon fegyvert, melyet az én kezeim készítenek, soha az én hazám, az én nemzetem ellen vinni nem fogod. Mert átkozott legyen e kar, ha valamit hazája ellen tenne, s inkább haljak el sanyaru rabságban, minthogy éljek nemzetem kárán nyert szabadságban. Igérd meg ezt, uram!

Mohammednek tetszett az őszinte beszéd. Két kezét melle fölé összekulcsolta, s vallásos áhitattal mondá.

— Esküszöm a profétára, hogy kívánságod fog történni.

... És mindezen beszéd, mindezen cselekedet megfoghatlannak látszott Chalil pasa előtt, a ki véghetetlenül furcsa dolognak tartotta, hogy egy szultán, kelet császára egy gyaur rabszolga előtt, kinek életét nem becsüli egy csep viz értékére — megesküszik.

A szultán pedig nem tartotta illetlen dolognak az ő cselekedetét, mert hisz a lovag nem simogatja e meg a lónak nyakát, mely őt hátán hordozza?

(Vége köv.)

Tájleirat utazási naplomból.

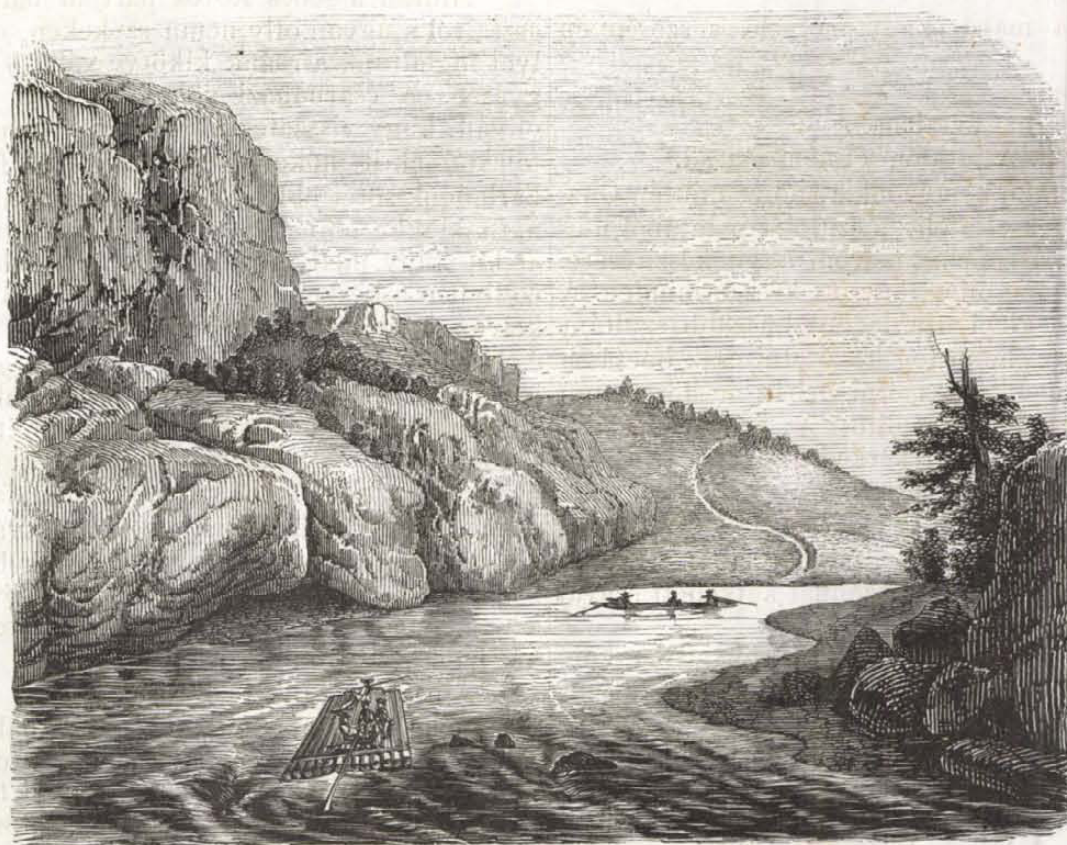
Miután a sebes Körös partján barna sziklából rögtönözött asztalról s ugyan olly nemű székeken, ebédünket elköltöttük: helyet foglaltunk a reánk kikötve váró 6 tutajon, nők és férfiak vegyesen. A csarnóházi völgy, melyet elhagyandók valánk, nem ollyan, hogy visszatekintés nélkül távozhatna tőle az utazó. Nem tolakodnak itt hókoszorúzza bércek a fellegekbe; nem tátonganak barlangok sötét öblei, s nem varázsolják a lelket vissza a viharos mult időkbe omladozó várromok. A láthatár szűk. Hosszú, teknő alakú völgy, melyen mint óriáskigyó kanyarog végig a sebes Körös, melyben a keskeny Jád beszédes habjai, mint fürge bárányok szökve a kavics görgetegeken keresztül, sietnek elvegyülni; — jobb és balról zöldvetéssel viruló lejtős hegy oldalak, melyek egy területtel zárják be a láthatárt, számtalan apró gyorspatakocskák által szeldelve keresztül, oldalukon szétszórva kellemes rendetlenségben, mint apró szigetek barnúlva ki a vesszőfonadékkal kerített udvarok, szalmatetejű, keménytelen faházakkal: olly egyszerű, és még is olly kellemesen meglepő látványt nyújtanak, mi leghosszabb szemlélet után sem veszít érdekéből, sőt kitörülhetlenül rajzolja szelid alakját az emlékezet táblájára. — Elnéztünk még egyszer a regényes völgy felett, s aztán istenhozzádot intve felé, útunkat lefelé folytatánk a Körösön.

Alig haladtunk félóránegyedig, a táj elzordonult körülünk, láthatárunk összeszűkült; jobbról és balról, hátul és elől kopasz kőszirtek tornyosodtak, tetejükön bozontos üstököt képezve egy-egy terepély bükk; roppant hasadékokból tiszta csermelyek csorogtak a Körösbe, sötét üregek rémesen tátongtak felénk, míg egy-egy villámtól lesújtott sziklaomladékon eleven zöld mohot neveltek a hegyről lefutó patakocskák. De mind ez egy perc alatt siklott el szemeink előtt, azután tágasabb tér nyílt fel előttünk. Az első tutajon ülök „A Kölcsei köve! A Kölcsei köve!” örömjajjal valami új meglepő látványra készítettek elő bennünket; széttekinténk, s ime egy 3—4 □ ölnyi széles fekete szikla tömeg tűnt elő, félig a Körösbe benyúlva, tetejéről jókora szomorú fűz fűrészte bádgyadt lombjait az alatta csendes méltósággal vonuló folyamban. Hasztalan kértük evező emberünket, hogy szállítson ki bennünket e köhöz; mennyire csak lehetett, annyira kerülte azt, mert látta, hogy a sebes örvény kavargott, melynek, mint mondá, sokan lettek már a kíváncsi utasok közül martalékaivá; más felől meredek szirtek miatt volt megközelíthetetlen, — s így tovább haladánk. Honnan vette nevét e szikla? minden tudakozódásaim dacára sem tudhattam meg.

Olly vad, olly zordon képet ölte ezután magára a vidék, melylyet képzelni is alig, leírni pedig épen nem lehet. Közel egymáshoz, mind két oldalon 30—40—45 ölnyi magas, szürke és vörös rétegekkel s telepekkel tarkázott merő kopasz, fekete márvány falak emelkednek itt a szóteljes értelmében függőlegesen, olly szűk tért hagyva a köztük elzúgó Körösnek, hogy az sokhelyt a kőfalnak mossa magát alá. A két sziklafal többnyire párhuzamosan vonul el, néhol derékszögeket képezve veszen más irányt. Most mint roppant várudvar négyszögre szélesül ki a tér, majd egy ferde háromszögbe sugorodik össze, olly szűk nyílást engedve a folyamnak, hogy két tutaj nem férne el rajta egymás mellett. Itt a két falat

*) Orbán saját szavai. h. Hammer Purgstätt. g. d. Osm. R. 389 I.

valaha felül összekötő roppant szikla tömeg, minden perczeni le-rohanással fenyegetve, függeni látszik inkább a légben, mint állani; — ott mély medret ásva magának a kopasz kőszirtben, több ölnyi eséssel, tájtétköz habokat hányva, omlik a bércei zuhatag a Körösbe, hatalmas lökést adva az előtte haladó tutajoknak, s messzeható zajjal üzvéen el a temetői csendet, melly e vadvidék felett egyébutt uralgani szokott. És milly kevés nyoma látszik itt az életnek! Egy árva fűszál nem bir tengeni a szikla oldalakon; a télviharai, a tavasz éltető fuvalmai, a nyáregető sugárai, mind nyomnélkül haladnak el e vidék felett. Csupán ott, hol villámtól sujtatva, vagy az idő vaskezzei közt szétomolva, lezuhant egy-egy sziklatömeg a faltetéből, tünedeznek elő a tetőn viruló ős királyerdő csonka bukkei és szomorú nyirei; vagy egy zerge akasztja magát szarvainál fogva a szikla tetejére, s függ a roppant mélység felett mozdulatlanul, mintha ki volna feszítve, míg egy merész rugással ismét mint a gondolat, gyorsan veti magát fel a tetőre, s tovább iramlik. Ennyi jele van itt az életnek. És az ember még is itt látja legerőteljesebb kinyomatát a természet soha nem pihenő munkásságának. Egy nemzet századokon keresztül vesztegethette volna erejét e bércekre, míg illy nagyszerű medret tudott volna a Körös számára előállítani. Az ember esze eláll, valami magas ihletettség szállja meg a kebelt ezen az alkotva rontó és rontva alkotó ős erő remek csodáinál. Elfelejtkezik itt az ember a világ bajairól, el a társadalmi élet szelid örömeiről; egyet érez csak, saját parányiságát, egy indulat foglalja el szívét, a természet méltó tisztelete. De kezdjen itt egy társaság lassú bús éneket, akkor mint megannyi orgona, mellyen láthatlan kezek működnek, zendülnek meg a durva szirtek; olly túlvilágiasan andalító e zene, amint az a sziklák tömkelegén végig tévedez, hogy az ember öntudatlanul emeli le kalapját, hogy megtisztelje a természetnek ezen nagyszerű templomát. — És e sziklafalak közt másfél óráig bolyong a Körös, míg tévelyekből ki bontakozhatik. Azután élénkebb képet vált a vidék. A bércek itt is elég magasak, és sok helyt igen festői csoportozatot képeznek; de már itt zöld mohok közt tévedez a lejtős hegyoldalokon lecsurgó szelid patakocska, horgas orrú madarak szelidelik a léget hosszú szárnyaikkal, s nem ritkán lomha medvék, félénk özek, mint a királyerdő törzs lakói, kerülnek elő szomjukat oltani a Körös hullámaiban, a folyamba néző bukkek ágain vad galambok nyögécselnek, míg a beljebb bozotos erdőt vigan fűtyölő rigók, és havasi pintyek zajosítják. Majd feltünedeznek Bánlaka oláh falu hegyeken és völgyeken szétszórt faházai. Itt van egy barlang a Körös partján, mellynek belsejét igen tágas és sokféle elagazó pincze alakú sötét üregek képezik; a benne járás a magas sziklaboltról szüntelen csepegő mészköves víz miatt kényelmetlen. Egyébiránt valami természettani nevezetességet aligha mutathat. Mi benéztünk e barlangba, de fáklyák hiányában nem mervén magunkat oláh kalauzunk helyisméretére bizni, hamar visszafordultunk.

Bánlaka.

(A Körösvölgyi utazáshoz: az érdekes leírás mellé metszett rajzokat Bihari barátunk szíveségéből birjuk.)

(Vége köv.)

Az 1556-ik évi üstökös csillag visszatérte.

Jahn nyomán Dr. HEGEDŰS.

Rég hajdanában minden rendkívüli tüneményt, mellynek okát kitalálni megfejtetni nem tudták, tüzes golyókat, napfogyatkozást,

üstökös csillagok megjelenését, drágaság, háború, öldöklő járványok elő postáinak tarták, s minthogy fájdalom! e bajok részint a természetben, részint az emberek balga tettein gyökereznek, tagadni nem lehet, hogy a jelenségek gyakran valóknak mutatkoztak.

Hiába igyekeztek a tudósok s velük a nép okultabb férfiai kortársaikat, hitük balságáról, babonás voltáról a tudományokból s vizsgálatokból vont okokkal meggyőzni, a tapasztalás ellenük szólt, s a tudatlanok okoskodó együgyűségükben a tapasztalatra, mint tagadhatlan tényre hivatkoztak. „Im volt üstökös, lett is rá járvány, éhség, háború, ki meri még tagadni, hogy igazat mondtunk, midőn az üstökös megjelenéséből mindezt megjövendöltük s mind ez teljesedett is.“ Végre mintha az üstökösök neheztelték volna azt, hogy őket érdem nélkül vészirnököknek kikürtölték, egy idő óta nem mutatkoztak, s még is lett kolera, árvíz, jégeső, világháború, a nélkül, hogy mindezt üstökösök jelentették vagy okozták volna, sőt ellenkezőleg most, midőn elmúlt az árvíz, megszűnt a járvány, s a világháborúnak vége, most hirdetik az ég csillagait szüntelen vizsgáló tudósok a csillagászok, hogy egy gyönyörű, három száz évvel ez előtt az igen ragyogó üstökös csillag van utközben, hogy szemük láttára czáfolja meg az emberek babonás véleményét.

Ezen égi vendégről egy híres német csillagász egy kis könyvecskét adott ki, mellyben sok szép megírt dolog közül a következőket óhajtjuk tisztelt olvasóinkkal közölni.

Üstökös csillagokról sokan tudnak mindenféle dolgokat mesélni, mindazáltal nem lesznek sokan, kik annak minőségéről, tulajdonairól pályájáról, mellyet megfut s több efféle dolgokról egészen tisztában volnának, miért is, mielőtt a csillagvilág ezen közel vendegéről szólanánk, nem lesz talán felesleges az üstökös csillagokról általában egyet mást is elmondanunk. — Az üstökös csillagok vagy kométák a többi égi testektől körszerű burok, és ragyogó uszály vagy üstök által különböznek, s

ezen üstöküknek köszönik nevezésüket is. A távcső (teleskop) felfedezése előtt, csak a nagy és kiváló fényességű üstökösök valának láthatók, mi nem igen gyakran történt, miért is azt hitték róluk, hogy gyorsan, rögtön keletkeznek, holott figyelmes vizsgálatból könnyű lett volna kideríteni, miszerint távozásuknál fokozottan kibővül és homályosodván, láthatásuk és eltűnésük, nagyobb kisebb távolságuktól függ, s egyedül annak tulajdonítható. Nem lehet tehát csodálnunk, hogy azon időkben az üstökösök megjelenése, az emberek lelkét félelemmel rémülettel tölté be, s hogy a babonás századokban megjelenésükből mindenféle csapásokat következtettek.

Mennyire volt e hit elterjedve, s milly erősen gyökerezett az emberek nézeteiben, elég fölemlítenem, miszerint Jámor Lajos frank királyt az 837. év tavaszán megjelent üstökös annyira megijeszté: miszerint egyházak és zárdák építését nyakra före elrendelé, hogy illy szent cselekedetek által az Uristen haragját, melly véleménye szerint a csillagban jelentkezett, megkérlelje. A tudósok vizsgálódásainak köszönhetjük, hogy a népek lelki szemére századok óta nehezedett homály lassan, de még is nagy nehezen enyészni kezd, s a setétség országába a világosságból sugár sugárra behat, milly lassan halad műve, elég fölemlítenünk, miszerint

századunk első felében egy angol természettudós vitatni nem átalál, miszerint az üstökösök levegőnkre káros s ez által az emberekre nézve ártalmas befolyással volnának.

Az üstökösök mivoltára nézve hasonló balvélemények uralkodtak, a babonás római nép az 43 évvel Kr. e. megjelent üstökös, a megölt *Caesar* szellemének, vagy azon szekérnek tartá, mellyen menyekbe ragadtatott. Valde miára spanyol barát pedig a pokol gyümölcseinek tartá, mellyeket bizonyos szellemek onnan az emberek intése s ijesztése végett kivetni kötelesek. A régi világban még a tudósok is igen furcsa véleményben voltak az üstökösök iránt. Így *Plutarchus*, híres görög író a nap verőfényének, mások, mert nem az állatkörben mozogtak, s szabálytalan pályán haladva váratlanul jöttek mentek, fényük, alakjuk folyton változott, pusztá levegőtüneményeknek tarták. Aristoteles görög bölcse az üstökösöket földünk kigőzölgéseinek hitte, mellyek levegőnk harmadik rétegében megsűrödvén, válnak láthatókká. Még furcsább fogalmakat képeztek maguknak a *csínek*, de a nélkül, hogy az üstökösöknek holmi rossz befolyást tulajdonítottak vagy azokat vészjelenségeknek tartották volna, sőt tetemes mértani ismereteiktől segítettve, megjelenéseiket, pályájukat stb. nagy figyelemmel kísérték, s tapasztalataikat pedans pontossággal és nagy körülményességgel leírták, mi által a csillagászat körül nagy érdemeket szereztek maguknak.

Illy uralkodó balfogalmak között, annál inkább kell bámulnunk *Seneca*, jeles római bölcsésznek az üstökösökről irataiban nyilvánított véleményét. — „En, ugymond az üstökösöket, ép úgy, mint az azoknál jobban ismert bolygókat a természet örök műveihez számítom; a bolygónak sincs ugyanazon pályájuk, miért ne lehetnének tehát az üstökösök pályái annyira egymástól eltérők. Bizony mondom, eljövend az idő, mellyben utódaink csodálkozni fognak, mint lehettek illy világos dolgok nekünk olly homályosak. Eljövend még a férfiú, ki az üstökösök pályáját, nagyságát s egyéb tulajdonságait felfedezendi s kiszámítandja.“ A nagy római jövendőlése beteljesedett, de 1600 év múlva csak.

Kepler, híres csillagász volt az első, ki az üstökösöket égi testeknek lenni állítá, s *Borelli* olasz és *Dörfl* planeni lelkész voltak az elsők, kik az 1664. és 1680. évi üstökösök figyelmes szemléléséből azon következtetést vonták, miszerint az üstökösöknek állandó s a nap körül tojásdad alakú, kerekded pályákon keringő állandó égi testeknek kell lenniök.

Mindezen vélemény csak következtetésből volt vonva, a nélkül, hogy mértani biztossággal lett volna megállapítva. Ezen feladat megoldása, százada legnagyobb természet vizsgálójának, *Newton* (olv. Nyuton) *Izsák* érdeme; számvetései kétségen felül helyezik, miszerint az üstökösök bolygókint naprendszerünkhöz tartoznak, ennek tagjai fényt és meleget ettől kölcsönöznek, pályájukat ugyan azon törvények szerint végzik, mellyek a bolygókra nézve érvényesek, továbbá a nehézség törvényei szerint igazolta, miszerint a nap valamennyi üstökös pályájának közös, ugynevezett *gyűpontján* áll, hogy ezek felette nyujtvák és évezredek kellene arra, hogy az üstökösök pályájukat megfuthassák. *Newton* volt egyszersmind az első, ki megmutatá, mint lehessen az üstökösök

körül tett néhány számvetésből ezek egész pályájának hosszát s futásának tartamát kiszámítani.

A szabad szemmel látható üstökösök rendszerint gömbölyű *fejnek* nevezett ködtömeg gyanánt mutatkoznak, mellynek közepén néha egy világos, fényes pont a *mag* s a naptól elfordult felén hosszú ködnemű tömeg, az *üstök* látható. A mag az üstökös legfényesebb pontja, de fénye mindazáltal a bolygók fényével csak ritkán ér fel. Az 1680. évi üstökös, valamint az 1835. évi *Halley* féle üstökösnél izzó veres színűnek látszott. A mag valóságos átmérője változó, így az 1805. évi *Biéla* féle üstökös magjának átmérője 15 — 20, az *Olberszi* 1150 német mérföldet tett.

Az üstökösök, főleg az igen kicsiny, szabad szemmel nem láthatók, legtöbb esetben pusztá ködtömegből, hogy azt mondjuk, ködgolyóból állanak. A köd olly ritka, olly lenge, hogy kis csillagok is gyengitlen fényvel ragyognak rajta keresztül, ezen burok hol összehúgyorodik, hol felduzzad, a szerint a mint a naptól eltávolodik, vagy közelibe jő. Ha a köd egy sűrűsödött magot burkol, *buroknak* nevezetik. Ennek átmérője változó, így az 1811. évi üstökösönél, számítás szerint 245,000 mérföldet, ellenben az *Enke* féle csak 67,000 mérföldet tett. Az üstökös legérdekesebb része az *üstök*, melly fényes

üstökösönél soha nem hiányzik s néha több ágra is szakad. Az üstök vége felé széleseedik, úgy hogy rendszerint két ágúnak mutatkozik, melly tünemény onnan magyarázható, hogy az üstök üres, csekély világossággal bíró *kúp*, melly ép ezért szégyén világosabb, belsőjében azonban sötétebb, s ezért hasítottnak látszik. — Az üstök csak akkor látszik, ha csillaga a naphoz közeledik, s közeledése alatt folyton nő, ellenben távozása közben folyton fogy, miből világos, hogy a nap az üstök képződésére hat, s hogy az üstök jó formán a nap melege által a ködburok vagy fejből kihajtott gözökből alakul. Az 1744., 1769., 1807., 1811. és 1843-iki üstökösök üstökei kitünő hosszúságúak valának, úgy a negyvenharmadikévi üstökösé külön-

Sonkolyosi barlang. (Körösvölgyi utikép.)

böző időben 30, 40. sőt 45 millió mérföldet is tett. — Az üstökösökön szemlélhető tünemények egyike az üstök sajátos *rezgése*, mintha a világűrön keresztül lengő szél e hatalmas kiterjedésű tömeget megingatva rázná, — ez azonban csalódás; az üstök rezgése, mint azt *Olbers*, híres csillagász igen, szépen kimutatta, *csak látszólagos*, s mint a csillagok rezgése a közöttük s közöttünk lévő *légtenger sajátos átváltoztatása által* idéztetik elő. A csin csillagászok voltak az elsők, kik ez érdekes tüneményre figyeltek, s ezt a K. u. 605. évben látható üstököséről feljegyezték.

A mi az üstökös *fényerejét* illeti, némelyek olly erős fényben ragyogtak, miszerint a közelükben álló csillagok fénye elhalványodott s a holdkint földünkön észrevehető árnyat idéztek elő. Így 1402-ben *Némethonban* egy üstökös jelent meg, melly az égen nappal is látható volt. Néha teljes napfogyatkozáskor is látszott, mi tetemes fényerőre mutat. Az üstökösök fénye legtöbb esetben a naptól kölcsönzött, miért is rajtuk fényváltozásokat észrevehetni. Az üstökösök alakjukra, fényükre stb.-re nézve szüntelen változnak, miért is hasonló alakról egy új üstökösöt egy régiebbel ugyanazonosnak azonnal tartanunk nem szabad.

Az üstökösök teste, *anyaga*, *Herschel* szerint, felette finom *gőz*,

Az ősz férfiú nem szólt mit sem, hanem egy véghetlenül megvető tekintetet vetett a magyarra, midőn az örök kíséretében távozott. Mintha mondani akarta volna.

— Nem ilyen a magyar!

Orbán pedig oda lépett melléje, s oda súgta halkán, alig hallhatóan:

— Légy bátor, és kész a halálra, s én esküszöm az élő Istenre, hogy megmentelek hóhéraid kinzásától.

A viadal nap elérkezett. Az ég piroslik a kelő hajnaltól, s a föld is piros a vértől.

Föl azokat az ágyúkat a halmokra, dördüljön minden ágyútorok egyszerre, hadd hulljanak, hadd omoljanak le a falak.

Hol van a minden ostromgépek apja, Orbán mester? Száz ágyú nem szól olly hangosan, mint az ő egyetlen mozsara, s nincs az a fegyver, melly az övéhez hasonló rombolást tenne.

Ott van Orbán, ostromgépe mellett; és ott van Szakaltután, és bámulja és kaczagja, mint kénytelen az öreg görög pap is dolgozni az ágyú töltésénél. Millyen leleményes eszű ember ez az Orbán mester! Oh ha Mohammed szultán is itt lehetne!

— Orbán mester, sok lesz e löpor a mozsárba, máskor félanyit sem tettünk bele, s mégis félmérföldnyire vetette a tizenkét mázsás tekét.

— Most huszonnégyszáz mázsát fog vinni egy mérföldnyire. Töltsetek.

És az ágyú meg volt tömve. Majd harmadfélszer annyi löpor mint egyébkor, s a tekék súlya három, negyedfél annyi mint különben. Millyen mester lövés lesz ebből!

Az ősz görög bámulva nézte Orbánt. Mit akar-e férfiú? Tegnap sem értette őt, ma sem értheti. Valóban nem volna-e magyar?

Az ágyú meg van töltve.

— Ide mellém, görög — monda Orbán parancsoló hangon, s midőn az ősz ember oda állott melléje, esdeklő hangon sugta hozzá: — „imádkozzál.“

A két keresztény lehajtotta fejét. Imádkoztak.

Azután Orbán bátran oda lépett a mozsárhoz. A kanóc most is olyan kék füstöt bocsátott a légbe.

— Tüzet! — hangzott a top-basi szájából, Orbán fölemelte a kanócot.

Egy rövid pillantás mulva irtózatossá dördület hangzott a légbe, mintha mértföldekre futó hegylánc zuhant volna mértföldnyi mélységbe. Az egész táborhely megrendült ez iszonyú erejű rázkódás alatt.

Oh ennek a lövésnek nem volt még eddig párja. Ez egy maga ledöntött egy bástyát. Csak hadd oszoljék el a füst, s látni fogjátok Orbán mestert milly diadalmas arccal áll ott ágyúja mellett....

A füst széteszlett, de a mester nem állt ott ágyúja mellett.

A roppant ostromgép szétrepedve, darabokra törve hevert a földön. Mellette elrúgott, elszaggatott hullák, mellyeknek borzasztó maradványaiból föl nem lehetne ismerni senkit. — Több ölnyi távolra szórta szét az elszaggatott tagokat az irtózatossá erővel szétrepedett ostromgép. *)

Orbán mester megtartá adott szavát. A görögöt, a ki kész volt feláldozni magát hazájáért, megmentette bakóinak kinzásától. És megmutatta, hogy ha a görög föl tudá magát áldozni honáért, a magyar a hitért, a hazáért képes hasonlóan cselekedni.....

Mohammed szultán pedig nem szűnt meg sajnálni a férfiút, ki olly kedve szerint volt volna képes működni. — De daczára annak, hogy kedvence ágyúja semmivé lett, az ostromot folytatta, s a várost, iszonyú véráldozat után hatalmába is kerítette.

A kereszt helyett ott ragyogott a félhold, az Aja-Sophia mecseten, s százezer hullá vére és százezer koldús könye hirdette az emberek hatalmát.

Egy édes anyához.

Te öntudatlanul tévedsz a sír felé,
Melly szíved egyetlen reményét elnyelé,

Hol nyugszik kis fiad.

És összekulcsolod gyakorta két kezed,

A csillagok felé emelve, kérdezed:

Vigasztalást ki ad?

Szelid érzelmű hölgy, oh szüntesd könyvedet,

Melly lassan, mint az ér szüntelenül ered

Szíved fájdalomiból.

Az elhervadt virág, bár bőven hullatott

Reá az ég szeme élesztő harmatot,

Többé föl nem virul.

Kérdezd az ést, vajjon nem jobb-e ott neki,

Hol a csendes lakon hűs szellő lengeti

A friss virágokat?

Hová be nem törhet bú, gond, aggodalom,

Hol a kebelbe zárt hazafi fájdalom

Szívet nem fojtogat!...

Pályát fut, egyenest indul meg a serény,

S tekervényes uton a renyhe könnyedén

Legott elébe vág.

Mi módon eshetett, hogy történt e csoda.

Miért maradt el az, — ez, mért jutott oda?

Nem kérde a világ.

Gyakran nyög az erény, gyakran nyög az igaz,

Gyakorta ármány, csel győzelmeskedik az

Ártatlanság felett.

Hányszor viselt fején a nemtelen babért

S tövis ágat a hű honfi küzdelmiért.

Nézd a történetet!...

És nézd árnyékokat, nézd csak milly hűtelen,

Mint hagy el, ha felhő borítja hirtelen

A nap hő sugarát...

Szerencsés vagy, ha még homályos napokon

Nem vetted észre, hogy hasonló a rokon,

Hasonló a barát!

Ne könyezd a sirban szendergő gyermeket,

Mi itt salaktalan boldogság lehetett,

Ő már azt érezte:

Az édes anyai szeretet csókjait; —

Mert más olly mennyei élvezet mi van itt,

Boldogság nem ez-e?

Mi itt sohajunkkal keressük az eget,

Gyakorta vész, vihar, baj, inség fenyeget,

Az élet olly setét.

Adj hálát, mind ezen túl van már kis fiad,

Föl semmi földi vész zajára nem riad, —

Ne sirasd helyzetét!

Losonczy László.

Tájéleirat utazási naplóból.

(Vége.)

Egy monda él e barlangról a népajkain mit röviden elmondanom talán nem lesz helyenkivül.

Negyedik Béla király idejében e vidéket Bánok igazgatták. A Bán székhelye *Bánlaka* volt. Az utolsó Bán, Csarnó nevű, több ezerekkel együtt Sajónál vérzett el. Egyetlen, híres szépségű leánya, Lenka, ennek szeretője Ladár, és e vidéki nép, többnyire gyermekek és öregek, a mongol sereg elől a bánlakai barlangba menekedtek, magukkal vivén drágaságaikat, s a fegyverfoghatók védelmi eszközeiket. Az országot tüzzel és vassal pusztító mongolok előtt azonban nem sokáig lehetett titok ezen menekülés. A barlang és a benne lévő csakhamar fel lőnek fedezve. A mongol chán, — kinek nevét már a rege is elfeledte, — roppant kincset reményelvén találni a barlangban, elhatározta azt minden áron elfoglalni. E célból ledúlatta katonái ezreivel a barlangnyílásával átellenben lévő meredek szikla falat, melly a Körös jobb partját képező, s a ledöntött sziklából széles gátat csináltatott a Körösön át. A barlangbeliek elhatározták magukat utolsó cseppvéig védni. A csata megkezdődött. Ladár vezette a barlang lakóit, oldalánál mint bosszús Cherub, tünt fel, egészen női ruhájában, de villogó karddal kezében, a bajos Csarnó Lenka sugár, karcsú alakja. Utánuk s körülük a barlangbeli több fegyverfoghatók, mintegy 150-en, elszánt viadalra készen, képezték bástyát a barlangban imádkozó, s remegő aggok s gyermekek előtt. A Chán véres halált osztó vasával már Ladár és Lenka előtt állt, utána ujjongó vadcsordája zsákmányt szomjazó vakdühvel tiporta a maroknyi magyar népet. Ladár és Lenka egyszerre irányoztak kardot a Chán zömök testének, de egy mongol erős csapása mindkettőt elhárította. A Chán leereszté fegyverét, s pillanatig elbűvölve, mozdulatlanul nézett Lenka szeméibe, a legszebb szemekbe, millyeneket valaha látott. Azután megfordult, katonáinak is visszavo-

*) Lásd Hammer-Purgstall Gesch. D. Osm. R. 1. Köt.

nulást parancsolt A csak néhányra olvadt barlanglakó csudálva, mozdulatlanul nézték a rögtöni visszavonulást, de üldözni a hatalmas ellenséget nem látták tanácsosnak.

Néhány percz mulva fehér zászló lengett az átelleni parton. A Chántól a barlanghoz követ érkezett. A hatalmas Chán késznek nyilatkozék minden bántalom nélkül minden embert a ki a barlangban van, harmadik nap alatt szabadon bocsátani, ha azon szép hölgy, ki olly vitézül harczolt a csatában, neki örök szerelmet esküszik.

A válsz hamar ki lön adva. A barlang lakói készek mindnyájan elvérzeni ha kell, mintsem őrangyalukat a Chán indulatainak feláldozni.

Roppant haragra gyúladt a Chán ez izenetre; jelt adott a harczra, elkezdődött az, s pár óra mulva pirosra festé a Körös vizét ezer tatárnak és a barlang lakóinak vére. Ott vérzettek ezek el mind, a fegyveresek a csatában, a többiek védtelenül a barlangban konzoltattak fel. Lenkához egy tatár sem közeledett gyilkos szándékkal, őt bántani nem, csak elfogni lett volna szabad. De ő miután Ladárt elvesztette, maga kereste a halált, s midőn azt nem találta fel, saját kardjával vetett véget ifju életének. Hulláját a Chán megmosatta és sátorába vitetvén, három nap és három éjen át éhen s szomjan sírt felette.

Azután elvonult a vad csoport, égetve és gyilkolva mindenütt, hol erre anyagot talált. Csupán egyetlen ház maradt épen a vidéken, s az a Csarnó bán saját magánlaka volt, ezt megkimélte a Chán, Lenka iránti kegyelemből. És ott, hol e kis ház megmaradt, most falu áll; a kis házat rég elporlasztotta az idő, — de a falu, melly körötte épült későbbben, most is *Csarnóházának* nevezetik.

A bánlakai barlangtól e rege meghallgatása után búcsút véve, tovább haladánk. Ezen-tul is folyvást erdő kosszorúzta bérczek közt, mellyekből itt-ott barna mohos sziklák, mint oldalbordák ülnek ki, — halad a Körös. Mém messze a barlangtól egy igénytelen kötömeget mutatott tutajosunk a vízközepén kiemel-

kedve, minek ő azon történelmi nevezetességet tulajdonította, hogy Hóra, — egy oláh lázadás főnöke — ki ez utat első merészle megkísérteni, tutajon szökve át Erdélyből Magyarhonba, három napot

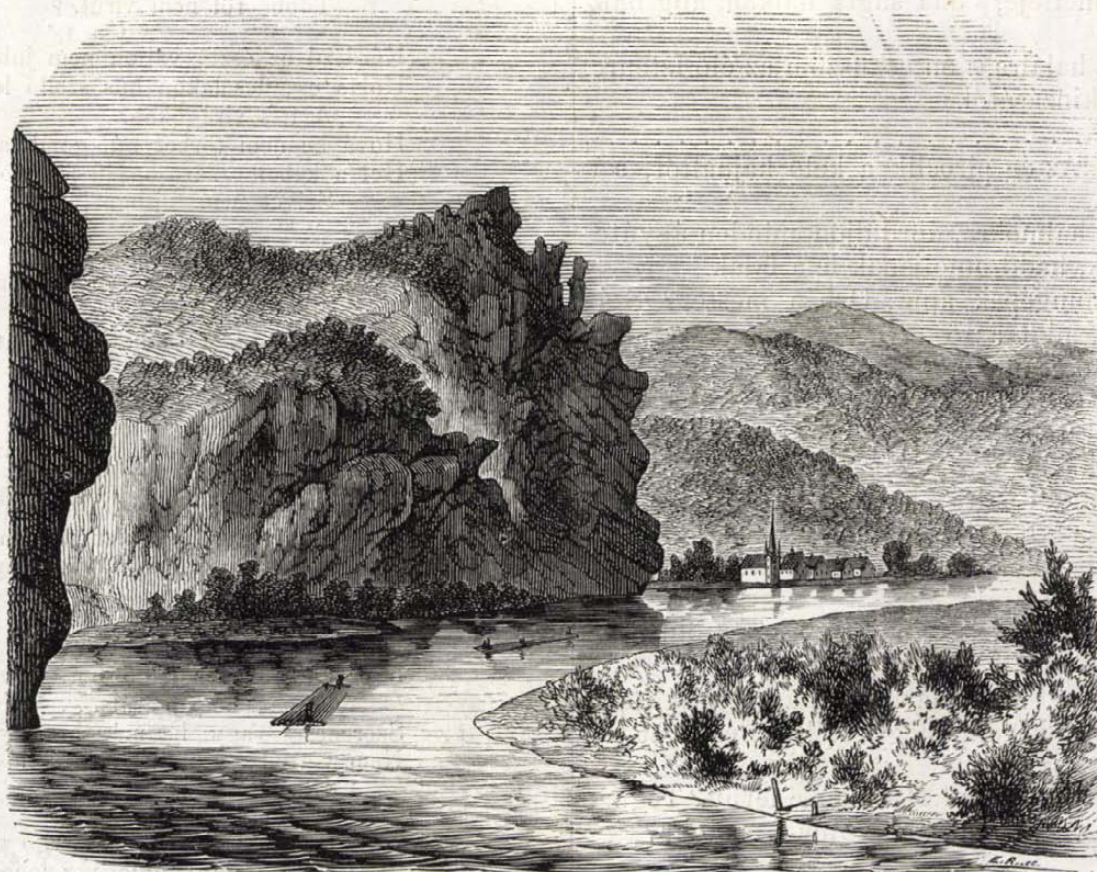
töltött e sziklán fennakadva, míg a Körös annyira áradt, hogy tovább mehetett. Azolta is csak a havasi mőczök és a velők rokon oláhok szállítanak itt ollykor gerendákat tutajaikon a nagyváradi piacra, kik e táj szépségeit műveletlenségök miatt felfogni nem képesek.

Mintegy három negyedóra mulva a bánlakai barlang elhagyása után elértük a révi határt. Itt a bércz oldalak ismét összebb szorulnak, meredekebbek lesznek, s a tájt sűrű bükk erdők, kiálló kopasz barna szirtek gyors zuhatagok által szeldelve keresztül, teszik mindinkább zordonabb tekintetűvé. Azonban a baloldalt hegysor hirtelen földre kanyarodván, egy minden felől magas

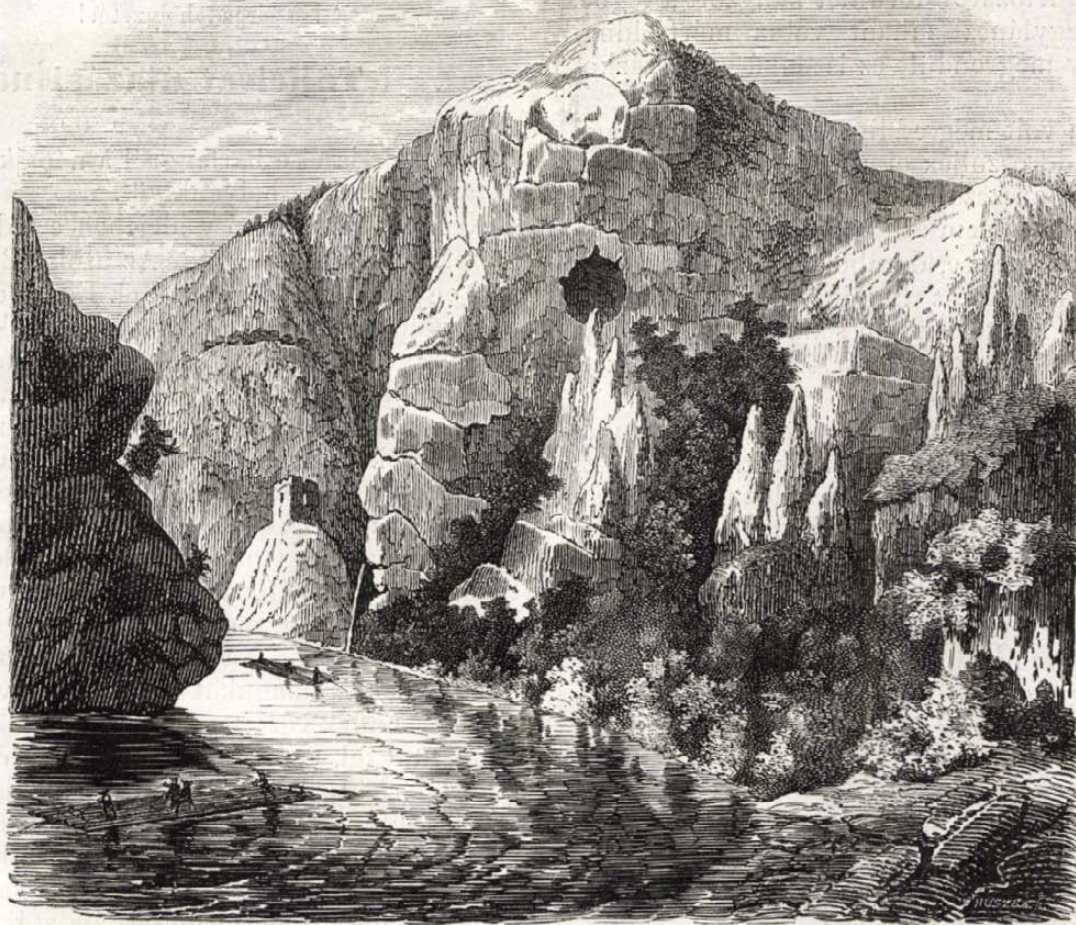
erdős hegyektől bekerített tágas térségen találjuk magunkat. A látvány, melly itt várakozott reánk, egyedül is megjutalmazta volna eddig utunk kényelmetlenségeit. Jobbról magas barna mészkőfal, mintegy nagy

templom félbolthajtása, borul el a Körös felett, mintha annak tükrében saját alakján merengene; alatta mintegy 3 öles magosságú szikla kúptetején, mintha csak a bércz oldalából volna kinőve, áll szögletével kifelé a Körösre egy egyszerű, □ ölnyi téres négyszögű szoba, két ablak-helylyel, mellyek egyike a Körösnek fölfelé, másika lefelé szolgál, ajtó és bejáró nélkül, az egész nagy faragott kővekből, lapos kötetővel olly művészi-leg összeállítva, hogy bár rajta semmiféle máz nyomai nem látszanak, mégis alig lehet egyik darabját a másiktól megkülönböztetni. A kristály tisztaságú patak, melly e kis lak melletti szűk torkolatú barlangból örökösen csörgedez, a reá hajló szikla bolt, az alatta csöndesen haladó Körös, és a körölte festői

csoportozatú hegyesúcsok zúgó rengetegükkel olly regényes fekvést s kinézést adnak e különben egyszerű kis laknak, mikép nem lehet csudálkozni rajta, ha a miveltség legalsó fokán álló román

Brádka. (Körösvölgyi útikép.)

Tündérvár. (Körösvölgyi útikép.)

nép költői képzelődése is tündérekkel népesíti meg azt, kik szerint itt szokták hosszú aranyhajukat az ablakból leeresztve, a Körös hullámaiban megfürösztetni. Ki építette voltaképen, mikor, és mi célra e kis lakot? mind nem tudatik. Hanem a legidősebb emberek előadásából világos hogy, az emberek emlékezetét meghaladó idők óta áll fen. A rége azt mondja, hogy a bihari vár Árpád vezérei Usubu és Velek által elfoglaltatván, annak az előtti ura Mén Marót bujdosott ide, ő építtette magának e kis lakot, ő lakott itt a vidéki népnek rémül és ostorúl. Ide hordta az elrablott szüzeket, kiket ha megunt, a Körösbe szokott lehajítani, s ujjakkal fölcserélni.

Egyébiránt a lakhoz csupán csak csolnakon vagy tutajon juthatni, nem engedvén a szárazon menetelt a meredek hegyoldalt

lang alagútúl szolgálhatott ki szükség esetében e lak birtokosának a bércz tulsó oldalára, hol szinte több lyukak és torkolatok szemlélhetők,

Végre e szép látvány érdekét nagyban emeli még a viszhang, melly a Körös tulsó partján talán épen e célra felállított kőszirt mellől a már leirt félbott alakú kőszikla felé kiáltott kétszótagot tisztán, érthetőleg vissza adja.

Sokáig szerettük volna még lelkünket e ritka szépségű vidék látásával gyönyörködtetni, de a nap hanyatlott, tehát sietnünk kellett. Alig félóra negyednyi időmulva a jobb kéz felőli hegység halommá törpüle előttünk, azután egészen megszűnt, míg a bal kéz felőli nagy erdőséggel koszorúzva folyvást összeköttetésben, csupán mindinkább balra térve, nyúlik el előttünk. De jobbról is

Pusztai jelenet.

közvetlenül mosó Körös árja. Hogy e lakból valaha kölépcsőzetek vezettek fel a hegytetőre, ennek némi homályos nyomai ma is láthatók, valamint az is gyanítható, hogy a szomszéd szűk üregű bar-

más hegylánczolat merül fel a láthatáron, egyenes irányban vágva Nagy-Váradnak; s e két hegyláncz képezi a szép, a regényes, de gazdálkodási tekintetben igen *szegény Körösvölgyét*. — *Bonyhay József.*

T A R H Á Z.

Gazdákat érdeklő rovat.

Rima vidékéről, december 8-án. Nem tudom, ismeretes-e az e lapok olvasói előtt a vidékünkön már több év óta használni szokott üszög elleni szer, melly nálunk „búzaméreg“ név alatt gyógytárakban árulatik? különösnek tetszett előttünk, hogy az alvidéken, de még a bodroközi vidéken is a kér-

déses szerről szó tétetett. Ha a búza ezen szerrel, melly egy köbölre hat nehezek, Vitriolum coeruleum és két nehezek Sulfur rubrumból áll, adván hozzá fél font sót, s annyi meleg vízben olvasztatik föl az egész, hogy az olvadékkal a köböl búzának minden szeme megérintessék, azaz : megnedvesíttessék, mi az ahhoz készült teknőkben legjobban eszközölhető, miután a búza újra megszárittatván, elvettetik; az ezen szerrel meglocsolt s elvettett búza az